

สุวรรณภูมิในพิพิธภัณฑ์ของอาเซียน:

การเมืองในห้องจัดแสดง

... อุดมลักษณ์ ชื่นตระกูล

บทนำ

‘สุวรรณภูมิ’ เป็นประเด็นความสนใจในหมู่นักวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่ทำงานในยุคต้นประวัติศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ด้วยเหตุผลที่ว่ามีการอ้างจากเอกสารโบราณหลายชิ้นถึงชุมชนโบราณที่มีบทบาทสำคัญด้านการค้าตามที่ผาสุข อินทรารุณ สรุปลไว้ว่า “...เมืองท่า หรือศูนย์กลางการค้าโบราณที่มีบทบาทในด้านการติดต่อค้าขายกับอินเดีย ตั้งแต่ช่วงสมัยราชวงศ์โมริยะ (พุทธศตวรรษที่ 3-4 หรือประมาณ 200-100 ปีก่อนคริสตกาล-ผู้เขียน) เป็นต้นมา และที่เมืองท่าหรือศูนย์กลางการค้าดังกล่าวเหล่านั้น บางแห่งได้เติบโตและเจริญรุ่งเรืองจนกลายเป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนาที่สำคัญในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” (ผาสุข อินทรารุณ 2542: 154) และพื้นที่ที่อยู่ในความสนใจของนักวิชาการและสันนิษฐานกันว่าอาจเป็นศูนย์กลางของสุวรรณภูมินั้น ได้แก่ คาบสมุทรมลายู เกาะสุมาตรา (รวมไปถึงหมู่เกาะของอินโดนีเซีย) ภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย (โดยเฉพาะเขต จ.นครปฐม และสุพรรณบุรี) ทางตอนใต้ของประเทศพม่า (บริเวณเมืองมอญ) และบริเวณปากแม่น้ำโขง¹

บทความชิ้นนี้เริ่มต้นด้วยการตั้งคำถามว่าสุวรรณภูมินั้น

ปรากฏอยู่ในพิพิธภัณฑ์แห่งชาติต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้อย่างไร แต่เมื่อสำรวจในเบื้องต้นกลับพบว่าประเด็นข้อถกเถียงเกี่ยวกับสุวรรณภูมิในแวดวงวิชาการโบราณคดีและประวัติศาสตร์นั้นแทบจะไม่ปรากฏอยู่ในพื้นที่พิพิธภัณฑ์แห่งชาติในประเทศอื่นๆ นอกเหนือจากประเทศไทยเลย ทั้งๆ ที่พื้นที่ดังกล่าวเป็นสถานที่ในการเล่าเรื่องความเป็นมาของชาติ รวมไปถึงความภาคภูมิใจที่รัฐบาล/ผู้ปกครอง ต้องการบอกเล่าต่อผู้มาเยือน (visitor) ผู้เขียนมองว่าเหตุผลสำคัญนั้นอยู่ที่นโยบายทางด้านวัฒนธรรมของชาติมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดนโยบายและโครงเรื่องที่ปรากฏอยู่ในพิพิธภัณฑ์ บทความชิ้นนี้ผู้เขียนมุ่งสำรวจพิพิธภัณฑ์แห่งชาติในประเทศเวียดนาม อินโดนีเซีย มาเลเซีย พม่า และไทย เป็นหลัก ในท้ายที่สุดสุวรรณภูมิที่เป็นคำถามแรกเริ่มกลับไม่ใช่เนื้อหาที่บทความชิ้นนี้ต้องการนำเสนอ หากแต่ได้ขยายไปสู่ประเด็นชวนคิดเกี่ยวกับการเมืองในห้องจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์แห่งชาติในแต่ละประเทศ ข้อจำกัดสำคัญของงานคือผู้เขียนไม่สามารถเดินทางไปเก็บข้อมูลจริงได้ในหลายๆ พิพิธภัณฑ์คือพิพิธภัณฑ์ในอินโดนีเซียและพม่า ส่วนใหญ่จึงเป็นการทบทวนจากเอกสารที่แสดงรายละเอียดของพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง ซึ่งก็ทำให้เกิดข้อจำกัดอีกข้อตามมาคือรายละเอียดของห้องจัดแสดงก็จะอาจจะไม่ร่วมสมัย (อาจเป็นห้องจัดแสดงที่ย้อนไปเมื่อประมาณ 6-8 ปีก่อน)

พิพิธภัณฑ์ที่ผู้เขียนเลือกมากกล่าวถึงไว้ในบทความมีจำนวน 4 แห่ง คือ 1) พิพิธภัณฑ์แห่งชาติของประวัติศาสตร์เวียดนาม กรุงฮานอย เวียดนาม 2) พิพิธภัณฑ์แห่งชาติ กรุงจาการ์ตา อินโดนีเซีย 3) พิพิธภัณฑ์แห่งชาติ กรุงกัวลาลัมเปอร์ มาเลเซีย 4) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุทอง จ.สุพรรณบุรี ไทย² หลักเกณฑ์ในการเลือกพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งมาจากการเป็นพื้นที่แสดงเรื่องเล่าความเป็นมาของชาติ โดยยึดหลักของการเป็น “พิพิธภัณฑ์แห่งชาติ” ซึ่งโดยทั่วไปแล้วมักจะถูกวางโครงเรื่องให้ครอบคลุมประวัติศาสตร์อันยาวนานของชาตินับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันเพื่อที่ผู้เข้าชม (นักท่องเที่ยวรวมถึงคนในชาติเอง) จะได้ตระหนักถึงความเก่าแก่ หรือความยิ่งใหญ่ของประเทศนั้นๆ

พิพิธภัณฑ์แห่งชาติ พื้นที่ของการประกอบสร้างประวัติศาสตร์ชาติ

เนื้อหาในส่วนนี้เป็นการสำรวจเนื้อหาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งพร้อมๆ กับการวิเคราะห์การเมืองและแนวนโยบายที่ผลักดันอยู่ภายใต้การบริหารพิพิธภัณฑ์ โดยเฉพาะการสร้างประวัติศาสตร์ชาติผ่านพื้นที่พิพิธภัณฑ์

1. พิพิธภัณฑ์แห่งชาติของประวัติศาสตร์เวียดนาม (National Museum of Vietnamese History)

ชื่อเดิมของพิพิธภัณฑ์แห่งนี้คือ หลุยส์ ฟิโนต์ (Louis Finot Museum) ตั้งขึ้นเพื่อเป็นเกียรติแก่หลุยส์ ฟิโนต์ ผู้อำนวยการคนหนึ่งของสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพทิศ(EFEO) ที่มีบทบาทมากคนหนึ่งในการวางแผนทางการจัดการวัฒนธรรมในอินโดจีน อาคารพิพิธภัณฑ์ถูกสร้างมาตั้งแต่ยุคอาณานิคมของฝรั่งเศส

ออกแบบโดยเอร์เนส เฮอบาร์ด (Ernest Hebard) ในปี ค.ศ.1926 ในรูปแบบผสมผสานระหว่างความเป็นตะวันตก (ความมั่นคงของอาคารคอนกรีตและเฉลียง) และความเป็นตะวันออก (ความมีสีสันและเฉลียงด้านหน้าแบบจีน หลังคาที่มีมุลาดชั้นแบบศาสนสถานฮินดู และหลังคาซ้อนชั้นตามอย่างวัดวาอารามในกัมพูชา ไทย และลาว) อาจจะเรียกได้ว่าเป็นความตั้งใจของผู้บริหารอาณานิคมชาวฝรั่งเศสในยุคดังกล่าวที่ต้องการนำเสนอถึงอำนาจและอิทธิพลของฝรั่งเศสต่อดินแดนในอินโดจีน ผ่านสถาปัตยกรรมของอาคารพิพิธภัณฑ์ที่ฝรั่งเศสสร้างขึ้น (ภาพที่ 1)

ในส่วนของการจัดแสดง (collection) แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ส่วนแรก จัดแสดงวัตถุในยุคสมัยหิน อันประกอบไปด้วยวัตถุในวัฒนธรรมฮัวบิ่นห์ (Hoa Binh) และ บัคซอน (Bac Son) กำหนดอายุไว้ในราว 500,000-2,000 ปีก่อนคริสตกาล วัตถุส่วนใหญ่ประกอบด้วยภาชนะดินเผา เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันและการล่า และซากฟอสซิล ที่ขุดได้จากทั่วประเทศ ส่วนที่สอง ถือได้ว่าเป็นส่วนที่เด่นที่สุดของพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ คือวัตถุในวัฒนธรรมดองเซิน (Dong Son) ที่มีอายุราว 2500 ปีก่อนคริสตกาล (ภาพที่ 2 และ 3) จัดแสดงไว้บริเวณชั้นล่างของอาคารประกอบไปด้วยวัตถุหลากหลายประเภท คือ เครื่องมือ อาวุธ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เครื่องประดับ เครื่องดนตรี และกลองสำริดขนาดใหญ่หลายใบ ซึ่งจัดเป็นวัตถุเด่นของวัฒนธรรมดองเซิน ส่วนที่สาม ภาชนะดินเผาและเครื่องถ้วยในยุคต้นของเวียดนาม (Early Vietnamese ceramics) จัดแสดงภาชนะดินเผาอายุระหว่าง คริสต์ศตวรรษที่ 11-19 นับตั้งแต่ยุคแรกติดต่อกับราชวงศ์หยวน (จีน) จนกระทั่งถึงราชวงศ์หยั่น

1

2

3

ภาพที่ 1 พิพิธภัณฑ์แห่งชาติของประวัติศาสตร์เวียดนาม

ภาพที่ 2 ห้องจัดแสดงวัฒนธรรมดองเซิน (Dong Zon)

ภาพที่ 3 วัตถุในวัฒนธรรมดองเซิน

ภาพที่ 4 ศิลปะจาม
ที่จัดแสดงบริเวณด้านข้างโถงทางเดินชั้นสอง

ส่วนที่สี่ อยู่ชั้นสองของอาคารส่วนจัดแสดงขนาดใหญ่ แสดงวัตถุเกี่ยวกับราชวงศ์เหงียน (Nguyen dynasty) ซึ่งมีอายุอยู่ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ราชวงศ์สุดท้ายที่ปกครองเวียดนามก่อนการครอบครองของฝรั่งเศส และยังเป็นยุคสมัยที่กำเนิดการนิยามตนเองว่า “เวียดนาม” ในส่วนจัดแสดงชั้นสองที่ยังมีการจัดแสดงวัตถุจาก วัฒนธรรมจาม (Cham Culture) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมหนึ่งใน เขตเวียดนามกลาง (ภาพที่ 4) มีความโดดเด่นที่ศาสนา และความเชื่อที่แตกต่างไปจากพื้นที่อื่นๆ ของเวียดนาม อย่างชัดเจน วัตถุส่วนใหญ่ในวัฒนธรรมนี้เกี่ยวข้องกับ ศาสนาฮินดู จึงประกอบไปด้วยประติมากรรมและ ศาสนสถานสลักขึ้นจากหินจำนวนมาก (Lenzi, 2004: 174-175)

การประดิษฐ์สร้างวัฒนธรรมของอินโดจีน (ตามความหมายเดิม) ภูมิภาคที่ประกอบด้วยประเทศกัมพูชา เวียดนาม และลาว ซึ่งเคยอยู่ภายใต้การปกครองของ ฝรั่งเศสในสมัยหนึ่งอยู่ภายใต้การชี้นำโดยองค์กรที่ เรียกว่า สำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพทิศหรือ EFEO ที่ ก่อตั้งมาตั้งแต่ ปี ค.ศ.1898 (เปลี่ยนชื่อมาเป็นสำนัก ฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพทิศอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1900) เข้ารับผิดชอบอย่างเต็มที่ในการ ศึกษาวิจัยทาง ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีในตะวันออกไกล รวมไปถึงโครงการอนุรักษ์โบราณสถานวัตถุที่กำลังเสื่อมสภาพ อย่างรวดเร็วในเขตกัมพูชา เวียดนาม และลาว แนวทาง ในการศึกษาและจัดแบ่งประวัติศาสตร์ของเวียดนามโดย นักวิชาการชาวฝรั่งเศสในยุคแรกคือการแบ่งแยกตาม อิทธิพลที่ปรากฏอยู่ในศิลปวัตถุในยุคสมัยต่างๆ ซึ่งแบ่ง ได้เป็น 2 กลุ่มหลักๆ คือ กลุ่มที่ได้รับอิทธิพลจากจีน และกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย (กลุ่มศิลปะจามและ เขมร) และด้วยเหตุผลทางด้านการเมืองเกี่ยวกับจีนทำให้ สำนักฝรั่งเศสฯ ให้น้ำหนักความสนใจกับพื้นที่ตอนกลาง ของเวียดนามที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมจาม (อิทธิพล อินเดีย) มากกว่าพื้นที่อื่น (Wright, 1996)

ย้อนกลับมาดูที่พิพิธภัณฑ์แห่งชาติของประวัติศาสตร์เวียดนามในปัจจุบัน จะเห็นว่าความสำคัญของวัฒนธรรมจามถูกลดความสำคัญลงไปเป็นเพียงวัตถุจัดแสดงร่วมบนชั้นสองของอาคาร³ และส่วนจัดแสดงที่ถูกให้ความสำคัญมากที่สุดนั้นอยู่บริเวณชั้นล่างคือ ส่วนจัดแสดงวัฒนธรรมดองเซิน องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมนี้มีการศึกษามาแล้วตั้งแต่ทศวรรษที่ 1920 โดยนักวิชาการชาวฝรั่งเศส ซึ่งในยุคแรกนั้นนักวิชาการตะวันตกมองว่าวัตถุประเภทสำริดนั้นแสดงให้เห็นถึงความสามารถในเชิงช่าง (เทคนิคการหล่อสำริด) ที่จัดอยู่ในขั้นสูงและมีความงามอันยากที่จะเชื่อได้ว่าเป็นการพัฒนาขึ้นโดยชนพื้นเมืองชาวเอเซียตะวันออกเฉียงใต้ จึงได้มีข้อเสนอว่าน่าจะเป็นชุดของผู้อพยพมาจากทางตอนใต้ของรัสเซียในช่วงเวลาประมาณ 1,000 ปีก่อนคริสตกาล แต่ก็เกิดข้อถกเถียงขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกันและข้อเสนอหลังนี้ก็กลายมาเป็นข้อถกเถียงหลักที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน นั่นคือข้อเสนอที่ว่าวัฒนธรรมดองเซินอาจจะมาจากดินแดนจีน โดยข้อเสนอดังกล่าวก็มีนัยว่าเทคนิคการหล่อสำริดอันน่าขึ้นชมนั้นถูกพัฒนาขึ้นโดยกลุ่มคนในท้องถิ่นเองคือดินแดนในช่วงจินตอนใต้ถึงเวียดนามตอนเหนือ ซึ่งก็เป็นข้อเสนอที่มีความเป็นไปได้สูงจากการพบหลักฐานทางโบราณคดีเกี่ยวกับการผลิตสำริด รวมไปถึงความหลากหลายของรูปแบบกลองสำริด รวมไปถึงวัตถุชนิดอื่น ปัญหานี้ขึ้นอยู่กับเมื่อข้อเสนอถูกนำมาใช้โดยกลุ่มนักชาตินิยมทั้งหลายของทั้งทางจีนและเวียดนามจึงเกิดความพยายามค้นหาดินแดนที่เรียกว่า “ถิ่นกำเนิด” (Homeland) ของเจ้าของกลุ่มวัฒนธรรมดองเซิน ในมุมมองเวียดนามงานวิจัยเริ่มให้ความสนใจประเด็นนี้มาตั้งแต่ทศวรรษ 1960 และ 1970 ด้วยการพยายามระบุว่าบรรพบุรุษของชาวลักเวียด (Lac Viet) ซึ่งอาศัยอยู่ในดินแดนแถบกลุ่มแม่น้ำแดงนี้เองคือถิ่นกำเนิด และจัดว่าเป็นจุดแรกเริ่มของอารยธรรมอันรุ่งเรืองของชาวเวียดนาม ก่อนที่จะถูกรุกรานโดยจักรวรรดิฮั่น (จีน) (Glover, 2003; Han, 2004)

เหตุผลที่นักชาตินิยมของเวียดนามเลือกที่จะใช้วัฒนธรรมดองเซินมาเป็นสัญลักษณ์แสดงความยิ่งใหญ่ของเวียดนามอยู่ที่ประวัติศาสตร์ของเวียดนามนับตั้งแต่เริ่มก่อตั้งอาณาจักรของชาวเวียดขึ้นช่วง 257 ปีก่อนคริสตกาลได้เพียงไม่นานก็ถูกรุกรานโดยกองทัพของจีนและตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของจีนมาโดยตลอด ดังนั้นยุคสมัยที่เวียดนามพอจะอ้างได้ว่าเป็นวัฒนธรรมที่พัฒนาขึ้นโดยบรรพบุรุษชาวเวียดเองก็คือวัฒนธรรมดองเซินที่แสดงออกถึงความสามารถในเชิงช่างและงานศิลปอันงดงามมาแล้วตั้งแต่เมื่อกว่า 2,000 ปีมาแล้ว สำหรับคำถามที่ว่าเหตุใดจึงไม่ใช้วัฒนธรรมจามที่เป็นกำเนิดขึ้นมาตั้งแต่เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 8 และแสดงความยิ่งใหญ่ของชนชาติและวัฒนธรรมผ่านสิ่งก่อสร้างหินขนาดใหญ่ และความมั่งคั่งของประติมากรรมหินสลักนั้น เป็นเพราะการเมืองในเชิงเชื้อชาติภายในของเวียดนามเองที่สร้างให้วัฒนธรรมหลักของประเทศอยู่ภายใต้วัฒนธรรมของกลุ่มคนเวียดที่แผ่ขยายมาจากทางเหนือ ในขณะที่วัฒนธรรมจามนั้นมีอาณาเขตอยู่ทางตอนกลางจนมาถึงตอนใต้ รวมไปถึงมีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่โน้มเอียงไปทางกลุ่มคนในกัมพูชา (คนเขมร) มากกว่า ดังปรากฏผ่านศาสนสถานที่อยู่ในศาสนาฮินดูแบบเดียวกับ ศาสนสถานหลายแห่งในกัมพูชา รวมไปถึงกลุ่มคนในปัจจุบันที่เชื่อว่าเป็นลูกหลานของเจ้าของวัฒนธรรมจามก็มีสถานภาพเป็นเพียงชนกลุ่มน้อยของเวียดนามกลุ่มหนึ่งที่นับถือศาสนาอิสลามในปัจจุบันทำให้วัฒนธรรมจามไม่สอดคล้องไปกับแนวโน้มนโยบายของการสร้างชาติเวียดนาม

หากจะลองชวนคิดเล่นๆ ถึงในกรณีของสุวรรณภูมิ ดินแดนบริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงซึ่งเคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรโบราณเป็นที่รู้จักกันในชื่อฟูนัน (เรียกตามเอกสารจีน) ตามที่กัมพูชาและนักวิชาการทั่วไปเรียก (ยกเว้นเวียดนาม) หรือ ‘ออกแาว’ (ตามที่นักวิชาการเวียดนามเรียก) ซึ่งครอบคลุมดินแดนที่อยู่

ภาพที่ 5 พิพิธภัณฑ์แห่งชาติ กรุงจาการ์ตา

ภาพ: ธนกฤต ลออสุวรรณ

ในเขตของประเทศเวียดนามและกัมพูชาในปัจจุบัน นักวิชาการทางด้านโบราณคดีเวียดนามออกจากข้อสมมติฐานถึงศูนย์กลางของสุวรรณภูมิเป็นพื้นที่แรกๆ ด้วยเหตุที่ว่าหลักฐานทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา โดยเฉพาะส่วนที่เป็นศาสนสถานนั้นยังอ่อนเกินไป แม้ว่าจะค้นพบโบราณวัตถุในศาสนาพุทธอยู่จำนวนมากก็ตาม และในมุมมองของผู้กำหนดแนวนโยบายทางวัฒนธรรม (รวมทั้งนักชาตินิยม) สุวรรณภูมิไม่ได้มีส่วนในการส่งเสริมเรื่องความยิ่งใหญ่หรือความเก่าแก่ของบรรพบุรุษชาวเวียดนาม ในทางตรงกันข้ามด้วยพื้นที่ดินแดนปากแม่น้ำโขงที่เชื่อว่าเป็นศูนย์กลางของสุวรรณภูมินั้น กลับอยู่ห่างไกลจากต้นกำเนิดของวัฒนธรรมเวียดนาม (ที่ลุ่มแม่น้ำแดงทางตอนเหนือ) อีกทั้งยังอาจเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างไปจากกลุ่มชาติพันธุ์หลักของเวียดนามในปัจจุบัน และอาจสัมพันธ์กับกลุ่มคนในประเทศกัมพูชามากกว่า

2. พิพิธภัณฑ์แห่งชาติ กรุงจาการ์ตา อินโดนีเซีย (National Museum, Jakarta)

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี ค.ศ.1868 ภายใต้การปกครองของดัตช์ ชื่อเดิมคือพิพิธภัณฑ์ батаเวีย (Batavia Museum) หน่วยงานที่ก่อตั้งพิพิธภัณฑ์แห่งแรกของอินโดนีเซียคือสมาคม батаเวีย เพื่อศิลปะและวิทยาศาสตร์ (Batavia Society for Arts and Sciences) จุดประสงค์ของการก่อตั้งคือมุ่งหมายให้พิพิธภัณฑ์เป็นพื้นที่เพื่อการแนะนำดินแดนอาณานิคม (อินโดนีเซียภายใต้การปกครองของดัตช์) ต่อผู้เข้าชม วัตถุประสงค์แสดงในยุคแรกๆ นั้นประกอบด้วยวัตถุทางด้านชาติพันธุ์ที่แสดงถึงความหลากหลายในอินโดนีเซีย วัตถุทางด้านสถาปัตยกรรมและประติมากรรมที่เกี่ยวกับอาณาจักรฮินดู-พุทธโบราณในหมู่เกาะอินโดนีเซีย และวัตถุมีค่าจากวัฒนธรรมชั้นสูงในหมู่เกาะ อาทิ กริช ศักดิ์สิทธิ์ ดาบทองคำ เครื่องประดับศีรษะ และสร้อยทองคำ เป็นต้น หลังจากที่อินโดนีเซียได้รับเอกราชจากเนเธอร์แลนด์ในปี ค.ศ.1949 พิพิธภัณฑ์ได้รับการเปลี่ยนชื่ออีกหลายครั้งกระทั่งในปี ค.ศ.1987 จึงเปลี่ยนชื่อเป็นพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ (Gouda, 1995; McGregor, 2004) (ภาพที่ 5)

ชุดจัดแสดงแบ่งออกเป็น 5 ส่วน ส่วนแรก จัดแสดงวัตถุทางด้านชาติพันธุ์ อาทิ ผ้าทอ เครื่องมือโลหะ ภาชนะดินเผา และเหรียญตรา ส่วนที่สอง แสดงทรัพย์สมบัติ (Treasure Room) จัดแสดงโลหะและอัญมณีมีค่าจากกลุ่มชาติพันธุ์ และแหล่งโบราณคดี โดยส่วนนี้จัดแสดงอยู่บนชั้นสอง วัตถุส่วนใหญ่อยู่ในสมัยอาณาจักร มะตะรัม (ฮินดูโบราณ) ในช่วงสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 9 เป็นส่วนที่แสดงให้เห็นถึงความรุ่มรวยในทอง อัญมณี จัดแสดงผ่านตัวอย่างการประดับประดาเครื่องประดับเหล่านั้นบนร่างกาย (หุ่นเท่าคนจริง) ไม่ว่าจะเป็นเครื่องประดับ

ศิระกะ กำไลแขน กำไลขา เข็มขัด ต่างหู และสร้อยคอ ส่วนที่สาม ประติมากรรมหินสลัก จากอาณาจักรอินโด-พุทธโบราณที่มีอายุระหว่างคริสต์ศตวรรษ ที่ 5-15 ซึ่งรวบรวมจากเกาะชวา บาห์ลี สุมาตรา และบอร์เนียว และเป็นส่วนที่รวบรวมประติมากรรมหินสลักที่มีจำนวนมากที่สุดของอินโดนีเซียไว้ที่นี่ ส่วนที่สี่ จัดแสดงภาชนะดินเผา (Ceramic) รวบรวมภาชนะดินเผาทั้งจากที่ผลิตในหมู่เกาะเองโดยเฉพาะจากราชวงศ์มัชปาหิต (ภาพที่ 6) ที่เรืองอำนาจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 13-16 มีศูนย์กลางอยู่บนเกาะชวา และภาชนะดินเผาจากต่างประเทศ อาทิ จีน ญี่ปุ่น เวียดนาม ไทย และพม่า ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการติดต่อและเครือข่ายการค้าทางทะเลที่แผ่ขยายกว้างไกลในอดีต ส่วนที่ห้า วัตถุสมัยก่อนประวัติศาสตร์ จัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ตั้งแต่ยุคหิน ฟอสซิลมนุษย์ชาวแมน (Java Man) บรรพบุรุษมนุษย์สายพันธุ์โฮโม อีเรกตัส (Homo Erectus) เครื่องมือขวานหิน ซึ่งเป็นหลักฐานยืนยันถึงการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในเขตหมู่เกาะมาแล้วเมื่อกว่า 9 แสนปีมาแล้ว ในส่วนจัดแสดงเดียวกันยังจัดแสดงวัตถุในยุคโลหะ ที่ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมดองซอน (ภาพที่ 7) ในเวียดนาม ตั้งแต่เมื่อประมาณ 300 ปีก่อนคริสตกาล และกลายเป็นรสนิยมที่แพร่หลายในหมู่ชนพื้นเมืองบนหมู่เกาะ รวมไปถึงการผลิตขึ้นเองภายในท้องถิ่นในบาห์ลี และชวา (Lenzi, 2004: 44-48; McGregor, 2004)

บริบทของการจัดการอดีตของอินโดนีเซียในยุคแรกๆ นั้นแทบไม่แตกต่างจากกรณีของเวียดนามนัก ภายใต้นโยบายทางด้านจริยธรรม (Ethical Policy) ของดัชต์ ที่ถือว่าเป็นภาระสำคัญหนึ่งของเจ้าอาณานิคมที่จะช่วย “ปกป้องรักษา” อดีตอันเก่าแก่ของอินโดนีเซีย ซึ่งในขณะเดียวกันก็คือการแสดงอำนาจของเจ้าอาณานิคมในการเป็นผู้คุ้มครอง ประเด็นที่ดัชต์ให้ความสนใจและนำไปจัด

6

ภาพที่ 6 ภาชนะในสมัยราชวงศ์มัชปาหิต

7

ภาพที่ 7 ห้องจัดแสดงกลองสำริดที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมดองซอนในเวียดนาม

ภาพ: ธนภฤต ลออสุวรรณ

แสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์ยุคแรกๆ นั้น ประกอบด้วย อดีตในยุคก่อนประวัติศาสตร์ (ฟอสซิลของมนุษย์ชาว) สมัยประวัติศาสตร์อันรุ่งเรืองของอาณาจักรอินโด-พุทธโบราณที่มีศูนย์กลางอยู่ในชวา และความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์

ในประเด็นของการจัดการอดีตของอินโดนีเซียในยุคอาณานิคมนั้นมียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวเนื่องกับนโยบายการบริหารอาณานิคมที่ค่อนข้างชัดเจน กล่าวคือ เนื้อหาและข้อค้นพบทางด้านโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในกรณีที่ค้นพบชิ้นส่วนกระดูกของมนุษย์ชาว ในทางหนึ่งคือการสร้างข้อค้นพบทางวิชาการในด้านกำเนิดของมนุษย์ที่อาจล้มล้างข้อเสนอดิมาว่ามีกำเนิดในแอฟริกา (ซึ่งก็เป็นเรื่องข้อถกเถียงในหมู่นักวิชาการตะวันตกยุคดังกล่าวเท่านั้น) และในอีกด้านหนึ่ง การค้นพบดังกล่าวได้สนับสนุนภาพลักษณ์ “ความดั้งเดิม” (primitive) และล้าหลัง ให้กับคนท้องถิ่นในหมู่เกาะต่างๆ ให้เด่นชัดยิ่งขึ้น แน่นอนว่าแค่กล่าวถึงและการสร้างภาพจำลองชีวิตของมนุษย์ชาวผ่านภาพวาดหรือหุ่นจำลองนั้นอาจไม่สามารถเชิญชวนให้ผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์รู้สึกถึงภาพลักษณ์ดังกล่าวนัก แต่หากเชื่อมโยงไปสู่ส่วนจัดแสดงเกี่ยวกับชาติพันธุ์วรรณาว่าด้วย “ชนเผ่า” ที่มีอยู่หลากหลาย และถูกอธิบายในหนังสือแนะนำพิพิธภัณฑ์ว่าคนเหล่านั้น (โดยเฉพาะชนพื้นเมืองในเกาะปาปัวนิวกินี) ยังมีชีวิตอยู่ในระดับของกลุ่มสังคมล่าสัตว์-หาของป่าแบบเดียวกับยุคหิน ประกอบกับยังมีการใช้เครื่องมือหินในชีวิตประจำวันอยู่ ก็อาจทำให้มองเห็นมนุษย์ชาวและความล้าหลังนั้นซ้อนทับอยู่กับสังคมของชนเผ่าในหมู่เกาะอินโดนีเซียได้ชัดเจน ประกอบกับการสร้าง “รสนิยม” ทางการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่เริ่มมีการส่งเสริมกันในหมู่ชนชาวตะวันตกไม่ว่าจะเป็นการชื่นชม “ศิลปะของชนพื้นเมือง” (primitive art) และการท่องเที่ยวไปในดินแดนห่างไกลและล้าหลัง ภาพลักษณ์ดังกล่าวจึงถูกส่งเสริมให้เด่นชัดขึ้นด้วยเหตุผลทาง

เศรษฐกิจเพิ่มขึ้นมาอีกทางหนึ่งด้วย (ภาพที่ 8)

ในยุคสมัยประวัติศาสตร์อดีตที่ถูกเน้นย้ำและให้ความสำคัญอย่างมากจากอดีตคือความรุ่งเรืองของอาณาจักรอินโด-พุทธที่ได้รับอิทธิพลมาจากอารยธรรมโบราณของอินเดีย ซึ่งจะเห็นได้ในงานแสดง International Colonial Exposition ในปี 1931 ที่ปารีส ปราสาทของอดีต (Palace) ที่นำไปจัดแสดงในครั้งนั้นโดดเด่นไม่แพ้ปราสาทนครวัดจำลองขนาดเท่าจริงของฝรั่งเศส ด้วยรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานจากอาคารหลากหลายรูปแบบ อาทิ ศาสนสถานอินโดโบราณในบาหลิ พระราชวังแบบมินังกาเบาในเกาะสุมาตรา หลังคาซ้อนชั้นแบบชวา เป็นต้น ประกอบกับแนวคิดของการจัดแสดงถึง “Renaissance of Hindu-Javanese Culture” จึงพอจะมองเห็นความสนใจของอดีตที่สอดคล้องไปกับห้องจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ปัตตาเวีย (Gouda, 1995) คำถามสำคัญคือเมื่ออาณาจักรอินดูล่มสลายลง ก็แทบจะถูกแทนที่โดยทันทีจากอาณาจักรอิสลามในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ซึ่งภายหลังก็พัฒนาขึ้นมาเป็นระบอบการปกครองแบบรัฐสุลต่านที่สิ้นสุดลงในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ด้วยการรุกรานของอดีต และอาจจะเรียกได้ว่าช่วงเวลากว่า 300 ปี ก็แสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองทั้งด้านการปกครองและการค้าไมใช่น้อย แม้ว่าต้องทำสงครามขับเคี่ยวกับเหล่าเจ้าอาณานิคมตะวันตกมาโดยตลอด (โปรตุเกส สเปน อังกฤษ และเนเธอร์แลนด์) ทว่า ยุคสมัยของอาณาจักรอิสลามกลับไม่ได้รับการเชิดชูยกย่องหรือให้ความสำคัญจากอดีตนัก

ศาสนาอิสลามเป็นประเด็นสำคัญที่สืบเนื่องมาจากแนวนโยบายในการปกครอง ด้วยเหตุผลที่ว่าเจ้าอาณานิคมชาวอดีตไม่ต้องการสนับสนุนหรือเอื้อถึงความรุ่งเรืองของอาณาจักรอิสลามในพื้นที่พิพิธภัณฑ์หรือพื้นที่เกี่ยวกับอดีตอื่นๆ ของอินโดนีเซีย เพื่อที่ว่าจะไม่เป็นการ

สร้างความรู้สึกร่วมให้กับคนในดินแดนที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามอยู่แล้วให้รวมตัวและหันมาต่อต้านเจ้าอาณานิคมภายใต้แก่นแกนของความเป็นมุสลิมที่สืบสายเลือดมาจากอาณาจักรมุสลิม

เมื่อพิพิธภัณฑ์เปลี่ยนมือมาสู่รัฐบาลอินโดนีเซียหลังจากประกาศอิสรภาพ จะเห็นว่าห้องจัดแสดงไม่ได้เปลี่ยนแปลงวัตถุจัดแสดงไปมากนัก เพียงแต่ความหมายของอดีตถูกนำมาตีความใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายชาตินิยมของรัฐบาล ดังเช่นความรุ่งเรืองของอาณาจักรอินดู-พุทธยังคงปรากฏอยู่แต่ถูกลดทอนความหมายในเชิงศาสนาของวัตถุลงเป็นเพียง “งานศิลปะ” (work of art) ที่ถือว่าเป็นงานศิลป์อันเป็นมรดกในเชิงช่างของชาติชิ้นหนึ่ง (ภาพที่ 9) เช่นเดียวกับศาสนสถานในศาสนาพุทธคือบุโรพุทโธที่ได้รับการยกย่องให้เป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ (national monument) แต่รัฐบาลอินโดนีเซียก็อนุญาตให้ปรากฏเพียงมิติในเชิงวัฒนธรรม การให้คุณค่าในเชิงช่างเท่านั้น ไม่ได้รวมไปถึงการให้คุณค่าในเชิงจิตวิญญาณหรือศาสนสถานอีกต่อไป อย่างไรก็ตามด้วยต้นแบบที่ส่งต่อมาจากดัตช์เองจึงเห็นว่ารัฐบาลอินโดนีเซียก็ยังคงกระแฉกระวังในประเด็นทางด้านศาสนาอิสลามอยู่ไม่น้อยด้วยเหตุที่ไม่ต้องการให้เกิดการรวมตัวและพัฒนาไปสู่ขบวนการอิสลามเพื่อการแยกตัวเป็นอิสระ

ในแนวทางเดียวกันนี้หากวิเคราะห์ในประเด็นของสุวรรณภูมิ หลักฐานทางโบราณคดีบ่งชี้ว่าดินแดนหมู่เกาะของอินโดนีเซียนี้มีความโดดเด่นในการผลิตเครื่องประดับจากแร่อันมีค่าคือ ทอง เงิน และอัญมณีอื่นๆ ซึ่งพอจะเข้าเค้ากับสุวรรณภูมิในความหมายที่เชื่อว่าเป็นดินแดนอันอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทองคำ ปัญหาอยู่ที่ความหมายอีกประการที่หมายถึงศูนย์กลางของพุทธศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นอาจจะไม่

8

ภาพที่ 8 วัตถุจากกลุ่มชาติพันธุ์

9

ภาพที่ 9 วัตถุจากอาณาจักรอินดู-พุทธ

ภาพ: ธนฤต ลออสุวรรณ

เป็นสิ่งที่รัฐบาลอินโดนีเซียต้องการสนับสนุนนัก แม้ว่าเราจะเห็นได้ในกรณีของบุโรพุทโธว่าศาสนสถานของพุทธสามารถเข้ามาสู่พื้นที่ของชาติได้ แต่นั่นก็เป็นเพราะบุโรพุทโธถูกยกย่องในฐานะศิลปสถานอันงดงามจนยากที่จะลอกเลียน ซึ่งสามารถสร้างแรงดึงดูดทางการท่องเที่ยวและเม็ดเงินทางเศรษฐกิจอันมหาศาลให้กับอินโดนีเซียได้ ผิดกับสุวรรณภูมิที่แทบจะไม่มีสถานที่หรือแรงดึงดูดใดที่ควรให้การสนับสนุน

3. พิพิธภัณฑ์แห่งชาติ กรุงกัวลาลัมเปอร์ มาเลเซีย (National Museum, Kuala Lumpur, Malaysia) หรือ พิพิธภัณฑ์เนการา (Muzium Negara)

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ก่อตั้งมาตั้งแต่ ค.ศ.1898 ภายใต้การจัดการของอังกฤษ และรัฐบาลของรัฐเซลังอร์ (Selangor) ปีกขวาของอาคารพิพิธภัณฑ์ถูกทำลายไปครึ่งหนึ่งในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นผลจากการทิ้งระเบิดของเครื่องบินรบ ซึ่งก็ยังมีการใช้งานที่ปีกซ้ายต่อมาหลังสงคราม หลังจากที่มาเลเซียประกาศเอกราชจากอังกฤษ ในปี ค.ศ.1957 รัฐบาลจึงมีมติให้สร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ขึ้นใหม่บนพื้นที่เดิม และเปิดให้บริการอีกครั้งในปี ค.ศ. 1963 อาคารที่สร้างขึ้นใหม่มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง รูปแบบของอาคารเดิมมีกลิ่นอายของอาคารแบบตะวันตกอยู่อย่างเต็มเปี่ยม ในขณะที่อาคารใหม่สร้างขึ้นด้วยรูปแบบที่มีอิทธิพลของสิ่งก่อสร้างที่เรียกว่า “Rumah Gadang” เป็นบ้านแบบยาวรูปแบบหนึ่งของสถาปัตยกรรมแบบชาวมินังกาเบา (Minangkabau) ซึ่งมีถิ่นฐานอยู่บนเกาะสุมาตราตะวันตกในอินโดนีเซีย⁴ (ภาพที่ 10)

อาคารจัดแสดงแบ่งออกเป็น 2 ชั้น และมีห้องจัดแสดงหลัก 4 ห้อง คือ ห้องจัดแสดงแรก ตั้งอยู่ชั้นล่างจัด

แสดงเรื่องก่อนประวัติศาสตร์และกึ่งก่อนประวัติศาสตร์ (ภาพที่ 11) ยุคหินจัดแสดงหลักฐานการอยู่อาศัยของมนุษย์ที่เก่าแก่ถึง 40,000 ปี (จากซาราวัก) ยุคโลหะที่แสดงถึงการติดต่อระหว่างคาบสมุทรมาเลย์กับเวียดนามจากการค้นพบกลองมโหระทึกสำริดในวัฒนธรรมดองเซิน และยุคที่เริ่มมีการติดต่อกับอินเดียในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 4-5 จากการพบศิลาจารึกภาษาสันสกฤต และแสดงถึงการแลกเปลี่ยนระหว่างอินเดียกับดินแดนในมาเลเซีย ห้องจัดแสดงที่สอง ตั้งอยู่ชั้นล่างปีกตึกด้านซ้ายจัดแสดงเรื่องอาณาจักรมาเลย์ (Malay Kingdom) การจัดแสดงภายในประกอบด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับเส้นทางการค้าทางทะเลระหว่างชาติตะวันตกกับคาบสมุทรมาเลย์ย้อนไปถึงตั้งแต่ยุคอาณาจักรศรีวิชัย (ภาพที่ 12) ก่อนที่จะพัฒนามาสู่การก่อร่างสร้างเมืองมะละกาขึ้นหลังจากที่ศรีวิชัยล่มสลายลง โดยเจ้าชายองค์หนึ่งผู้มียศเลียดศักดิ์สิทธิ์จากอาณาจักรศรีวิชัย ที่ปาเล็มบัง (เกาะสุมาตราตะวันออก) ส่วนที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งของห้องจัดแสดงแห่งนี้คือเรื่องราวเกี่ยวกับสุลต่านผู้ปกครองมะละกาในยุคต่อมาเมื่อชนชั้นปกครองหันมานับถือศาสนาอิสลาม และก่อกำเนิดขึ้นเป็นรัฐสุลต่านที่ทำให้มะละกาแผ่ขยายอำนาจทางการค้าและการเมืองออกไปทั่วทั้งหมู่เกาะได้อย่างรวดเร็วผ่านเครือข่ายของศาสนาอิสลาม (ภาพที่ 13 และ 14) ส่วนจัดแสดงสุดท้ายในห้องนี้คือแสดงอาวุธ โดยเฉพาะกริช และดาบสั้นซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนวัฒนธรรมมาเลย์

ห้องจัดแสดงที่สาม อยู่ชั้นสองของอาคารในปีกทางด้านซ้าย จัดแสดงเรื่องราวในยุคอาณานิคมตะวันตก เริ่มต้นด้วยการเข้ามาของชาติโปรตุเกส ซึ่งโจมตีเมืองมะละกา (Malacca) จนล่มสลายลงในปี ค.ศ.1511 อย่างไรก็ตามเชื้อสายสุลต่านเจ้าเมืองที่แตกพ่ายก็ยังได้หลบหนีไปสร้างศูนย์กลางของรัฐสุลต่านขึ้นใหม่ที่เมืองใกล้เคียงอาทิ ยะโฮร์ (Johor) และเปรัก (Perak) ถัดจากนั้นจึง

- ภาพที่ 10 โถงด้านในพิพิธภัณฑ์
ภาพที่ 11 ห้องจัดแสดงสมัยก่อนประวัติศาสตร์
ภาพที่ 12 ทางเข้าห้องจัดแสดงอาณาจักรมาเลย์
(Malay Kingdom)
ภาพที่ 13 หินปักหลุมศพของสุลต่านมันซูร์ ชาห์
แห่งมะละกา
ภาพที่ 14 หุ่นจำลองรูปแบบการบริหาร
การปกครองของสุลต่านในอดีต

10

12

11

13

14

เป็นการเข้ามาของเนเธอร์แลนด์ หรือดัตช์ ในช่วง ค.ศ. 1641 เมื่อดัตช์โจมตีและขับไล่โปรตุเกสออกไปจาก ช่องแคบมะละกาสำเร็จ ส่วนจัดแสดงยังได้กล่าวถึง ดินแดนทางตอนเหนือของรัฐสุลต่านในรัฐเกดาร์ ตรัง กานู กลันตัน และอิทธิพลของสยามในช่วงเวลาดังกล่าว เนื่องจากในยุคก่อนหน้านั้นการแย่งชิงอำนาจ และการควบคุมช่องแคบมักจะกระจุกอยู่เพียงรัฐทางตอนใต้ ส่วนจัดแสดงถัดมานำเสนอการเข้ามาของอังกฤษ ผ่านการครอบครองปีนังในปี ค.ศ.1788 โดยการเสนอข้อแลกเปลี่ยนของสุลต่านรัฐเกดาร์ต่ออังกฤษแลกกับการคุ้มครองให้พ้นจากอำนาจการครอบครองของสยาม เนื้อหาจัดแสดงเพิ่มเติมเป็นเรื่องราวการทำเกษตรเชิงเดี่ยว (plantation) โดยเฉพาะการทำสวนยาง และการทำเหมืองแร่ที่รุ่งเรืองและนารายได้เข้ามาสู่มาเลเซียอย่างล้นหลาม ในยุคการครอบครองของอังกฤษ พร้อมๆ กับการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนที่พัฒนามาเป็นประชากรหลักของมาเลเซียในภายหลัง ในส่วนสุดท้ายเป็นการรุกรานโดยกองทัพญี่ปุ่นในยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งนับเป็นการสิ้นสุดการปกครองโดยเจ้าอาณานิคม ส่งผลต่อความพยายามเรียกร้องขอเอกราชจากอังกฤษเมื่อสิ้นสุดสงครามโลก

ห้องจัดแสดงสุดท้าย อยู่บนชั้นสองฝั่งปีกขวาของอาคาร ว่าด้วยเรื่องมาเลเซียในปัจจุบัน (Malaysia Today) ส่วนแรกเล่าถึงขบวนการเคลื่อนไหวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในยุคเรียกร้องเอกราช ทั้งในด้านของงานเขียนเพื่อปลุกสำนึกความเป็นมลายู ชนชั้นสูง (สุลต่านจากรัฐต่าง) ที่มีส่วนร่วม และพรรคอัมโน (UMNO) ส่วนต่อมาเป็นส่วนของการประกาศอิสรภาพโดยตนกู อับดุล ราห์มาน (Tunku Abdul Rahman) นายกรัฐมนตรีคนแรกของมาเลเซีย เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม ค.ศ.1957 ส่วนจัดแสดงสุดท้ายจัดแสดงเหตุการณ์สำคัญในยุคปัจจุบันโดยเฉพาะการพัฒนาประเทศของมาเลเซียนับตั้งแต่ประกาศเอกราช มากระทั่งถึงวิสัยทัศน์ของรัฐบาล

มาเลเซียในอนาคต

บริบททางการเมืองและการสร้างชาตินิยมของมาเลเซีย นั้นแตกต่างไปจากอินโดนีเซียมาก แม้ว่าจะมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เคยเป็นรัฐสุลต่านที่เรืองอำนาจและสืบต่อมรดกมาจากรัฐอินดู-พุทธโบราณ (อาณาจักรศรีวิชัย) และตกอยู่ภายใต้การปกครองของเจ้าอาณานิคมตะวันตก แต่ในอินโดนีเซียชนชั้นนำหมดยกไปแล้วตั้งแต่ยุคที่ดัตช์เข้ามาปกครอง ส่วนมาเลเซียสุลต่านยังคงสืบทอดตำแหน่งและดำรงไปพร้อมๆ กับการสร้างชาติสมัยใหม่ เจือปนประการหลังนี้เองที่ส่งผลอย่างมากต่อการสร้างอัตลักษณ์ชาติที่สำคัญประการหนึ่งของมาเลเซีย

ยุคของการประกอบสร้างความเป็นชาติมาเลย์โดยเฉพาะช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1980 ประกอบด้วยข้อพิจารณาสำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก ความต้องการที่จะจัดวางประวัติศาสตร์ของประเทศมาเลเซียให้อยู่ภายใต้ขอบเขตที่เป็นประเทศมาเลเซียในยุคปัจจุบัน ข้อพิจารณานี้เกิดจากปัญหานิยามความเป็นมาเลเซียที่สับสนเนื่องมากระทั่งถึงในช่วงทศวรรษ 1940 ที่ความเป็นมาเลย์นั้นมักจะไปรวมกันกับภาษา วัฒนธรรมและโครงสร้างทางการเมือง ซึ่งขยายออกไปไกลกว่าขอบเขตประเทศของมาเลเซียที่เพิ่งกำเนิดเป็นรัฐ-ชาติหลังปี 1957 ดังนั้น เมื่อประกาศเอกราชแล้วสิ่งที่มาเลเซียต้องทำอย่างเร่งด่วนคือการนิยามและสนับสนุนการสร้างสิ่งที่เรียกว่าเป็นมรดกของชาติโดยที่แยกห่างออกจาก “โลกมาเลย์” แห่งอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้⁵ ประการที่สอง คือการประกอบสร้างมรดกแห่งชาติมาเลย์ในช่วงทศวรรษ 1970 ถึง 1980 นั้นเชื่อมโยงอยู่กับนโยบายเศรษฐกิจใหม่ (New Economic Policy) ที่สนับสนุนในประเด็นการนิยามเรื่อง ภูมิบุตร (bumiputera หรือ บุตรแห่งแผ่นดิน) ที่ประกาศว่าวัฒนธรรมแห่งชาติควร

จะมีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมของชนพื้นเมืองในท้องถิ่นต่าง ๆ และกระบวนการนิยามภูมิบุตรได้ก่อให้เกิดการจัดแบ่งและลดรูปผู้คนในมาเลเซียออกเหลือเพียง 3 กลุ่มคือ มาเลย์ จีน และอินเดีย และวัฒนธรรมชาติก็ควรจะ มีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมของชาวมาเลย์พื้นเมืองเดิมนั่นเอง⁶ (Worden, 2003: 31-32)

นอกจากการนิยามมรดกวัฒนธรรมผ่านความเป็นมาเลย์ที่กล่าวถึงข้างต้นแล้ว “อดีต” หรือประวัติศาสตร์เป็นความจำเป็นถัดมา มาเลเซียพยายามนิยามประวัติศาสตร์ของตนขึ้นใหม่ภายใต้ขอบเขตของชาติสมัยใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับการนิยามถึงมรดกทางวัฒนธรรม ดังนั้น จึงจะเห็นว่าในห้องจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์แห่งชาตินั้น เริ่มต้นยุคประวัติศาสตร์ของมาเลเซียในห้วงอาณาจักรมาเลย์ (Malay Kingdom) ด้วยการเกริ่นนำถึงอาณาจักรศรีวิชัยซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ในอินโดนีเซียเพียงเล็กน้อย และการเป่บานของรัฐสุลต่านแห่งมะละกา (Melaka Sultanate) ในฐานะรัฐอิสลามแห่งแรกของโลกมาเลย์กลับได้รับการยกย่องจากหมู่ชนวนการเคลื่อนไหวชาตินิยม และเชื่อมโยงความจงรักภักดีต่อผู้ปกครองหรือราชา มาสู่การภักดีต่อชาติ⁷ เราจะเห็นความเชื่อมโยงของระบอบการปกครองแบบรัฐสุลต่านของมะละกาที่ยิ่งใหญ่ทั้งในด้านชนบธรรมเนียมในความเป็นราชา กฎหมาย และอำนาจ ถูกส่งต่อมาผ่านจักรวรรดิยะโฮร์-เรียว (Johor-Riau empire) และตกทอดมาสู่ประเทศมาเลเซียในปัจจุบัน ชนบธรรมเนียมหนึ่งที่ตกทอดมานั้นคือศาสนาอิสลาม ซึ่งกลายมาเป็นองค์ประกอบสำคัญหนึ่งในการนิยามถึงการเป็น ‘ภูมิบุตร’ ของคนท้องถิ่นพอๆ กับองค์ประกอบด้านภาษามาเลย์ (Worden, 2003)

ปัญหาของการเขียนประวัติศาสตร์ชาติในรูปแบบดังกล่าวที่ยกเอาอดีตอันรุ่งเรืองของรัฐสุลต่าน มะละกา มาเป็นแกนในการเล่าเรื่องของพิพิธภัณฑ์ ทำให้เรื่องราว

ให้น้ำหนักอยู่เพียงพื้นที่ส่วนหนึ่งของคาบสมุทรมาเลย์โดยเฉพาะทางตอนใต้ในรัฐที่เกี่ยวข้องกับการช่วงชิงอำนาจเหนือช่องแคบมะละกาเท่านั้น และกีดกันพื้นที่อื่นออกไปจากประวัติศาสตร์หลัก อาทิ รัฐเกดাহ์ และกลันตันทางตอนเหนือของประเทศที่มีประวัติศาสตร์สัมพันธ์กับรัฐชาติสยามมากกว่า หรือรัฐซาบะห์ และซาราวัก ที่ตั้งอยู่บนเกาะบอร์เนียว ที่มีบริบทของสังคม วัฒนธรรม และชาติพันธุ์แตกต่างไปจากพื้นที่คาบสมุทร และในที่นี้ ก็รวมไปถึงศาสนาอื่นๆ ที่เคยดำรงอยู่ในคาบสมุทรด้วย⁸

กรณีของสุวรรณภูมิ หากพิจารณากันตามหลักฐานทางโบราณคดีพื้นที่บริเวณคาบสมุทรมาเลย์เป็นพื้นที่หนึ่งที่มีความเป็นไปได้ต่อการเป็นศูนย์กลางของสุวรรณภูมิมากที่สุดแห่งหนึ่ง ด้วยการค้นพบร่องรอยการติดต่อกับวัฒนธรรมอินเดียมาแล้วอย่างน้อยตั้งแต่ช่วง 500-200 ปีก่อนคริสตกาล มีการค้นพบเหรียญโลหะมีดีบุกในปริมาณสูงจากอินเดีย (High-tin Bronze) มีแหล่งแร่ดีบุกและทองคำซึ่งเป็นที่ต้องการของอินเดียในปริมาณมากในหุบเขากลาง รัฐเซลังงอร์ (Klang Valley, Selangor) และเชื่อว่าบริเวณดังกล่าวคือจุดแลกเปลี่ยนสินค้าสำคัญระหว่างอินเดีย (ที่ต้องการดีบุกและทองคำ) กับท้องถิ่น (ที่ต้องการสินค้าที่ทำจากโลหะแสดงสถานภาพ อาทิ ชันโลหะผสม (Bronze) เครื่องมือเหล็ก และภาชนะเคลือบ และลูกปัดแก้ว) (Hooker, 2003: 35-46) ซึ่งก็มีความเป็นไปได้ว่าที่ดินแดนแห่งนี้ อาจจะเป็นดินแดนที่ชื่อไครเซ (Chryse) ตามบันทึกการเดินทางของชาวตะวันตกที่บันทึกไว้เมื่อ ค.ศ.43 และในข้อถกเถียงเชิงวิชาการปัจจุบัน ตอนปลายของคาบสมุทรมาเลย์ก็ยังคงเป็นพื้นที่หนึ่งในความสนใจอันดับต้นๆ แต่พิพิธภัณฑ์เลือกที่จะเล่าเพียงยุคสมัยกึ่งก่อนประวัติศาสตร์ (Proto-history) ที่เริ่มมีการติดต่อแลกเปลี่ยนระหว่างพ่อค้าชาวอินเดียและชนพื้นเมือง (ในห้วงก่อนประวัติศาสตร์และกึ่งก่อนประวัติศาสตร์)

ไม่มีแม้กระทั่งวัตถุที่บ่งบอกถึงสถานภาพของแหลมมลายูในฐานะของแหล่งแร่ทองคำและดีบุก ตามที่พ่อค้าชาวอินเดียและตะวันตกกล่าวอ้างถึง

ในประเด็นดังกล่าวคงต้องแยกระหว่างสิ่งที่นักโบราณคดีชาตินิยมชาวมาเลเซียและนักวิชาการทางตะวันตกเสนอว่าบริเวณประเทศมาเลเซียเป็นศูนย์กลางของพื้นที่สุวรรณภูมิหรือดินแดนทองตามเอกสารโบราณกับนโยบายการประกอบสร้างความเป็นชาติผ่านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของมาเลเซีย กรณีของมาเลเซียนั้นคล้ายคลึงกับอินโดนีเซียตรงที่สุวรรณภูมิเป็นตัวแทนหนึ่งของศูนย์กลางพุทธศาสนาอันรุ่งเรืองแห่งแรกๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังนั้น เรื่องราวของสุวรรณภูมิจึงอาจไม่จำเป็นต่อประวัติศาสตร์ของมาเลเซียที่ให้ความสำคัญกับศาสนาอิสลามนัก แต่ไม่ได้หมายความว่ามาเลเซียจะเพิกเฉยต่อสุวรรณภูมิ เพราะนัยหนึ่งของสุวรรณภูมิที่แสดงถึงความมั่งคั่ง และเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนแห่งแรกๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็ทำให้รัฐบาลยินยอมให้นักโบราณคดีในท้องถิ่นทำการศึกษาและถกเถียงในประเด็นนี้กันอยู่นอกพื้นที่การเล่าเรื่องของพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ

4. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

พิพิธภัณฑ์เปิดอย่างเป็นทางการเมื่อปี ค.ศ.1966 (พ.ศ. 2509)⁹ โดยมีจุดประสงค์เพื่อจัดแสดงโบราณวัตถุที่ได้จากการสำรวจและขุดค้นในเขตเมืองโบราณอุทอง ซึ่งมีการดำเนินงานแล้วตั้งแต่ปี ค.ศ.1933 (พ.ศ.2476) ในช่วงแรกของการจัดแสดงนั้นส่วนใหญ่เป็นโบราณวัตถุสมัยทวารวดีซึ่งพบอยู่ทั่วไปในเมืองอุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี นครปฐม กาญจนบุรี ราชบุรี และเพชรบุรี ในภายหลังบางส่วนถูกย้ายไปจัดแสดงที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ห้องจัดแสดงมีการปรับปรุงอีกครั้ง

ในช่วงปี ค.ศ.2004-2005 (พ.ศ.2547-2548) ซึ่งยังคงจัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับเมืองโบราณอุทอง สุวรรณภูมิ และวัฒนธรรมทวารวดีอยู่ (พรมบุตร จันทรโชติ 2550: 13-14)

ห้องจัดแสดงในโรงอาคารหลักประกอบด้วย¹⁰ ส่วนแรก เป็นนิทรรศการชั่วคราวอยู่บริเวณเดียวกับศูนย์ข้อมูลและจำหน่ายของที่ระลึก จัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับสุวรรณภูมิ เนื้อหาของการจัดแสดงพยายามเสนอความหมายและนิยามเกี่ยวกับสุวรรณภูมิใหม่ ว่าไม่ได้หมายถึงดินแดนประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะแต่อยู่ในขอบเขตที่เชื่อว่าเป็นประเทศพม่า ไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย เวียดนาม ลาว และกัมพูชา โดยนิทรรศการนี้ให้ความสนใจในประเทศไทยจากหลักฐานที่ขุดค้นพบในเขตภาคกลางตอนล่าง (ภาพที่ 15) ส่วนที่สอง อยู่บนชั้นสองของอาคาร ห้องจัดแสดงแรกเป็นเรื่องราวบรรพชนคนอุทอง แสดงเรื่องราวเกี่ยวกับสมัยก่อนประวัติศาสตร์ และการรับวัฒนธรรมจากภายนอก ของชุมชนโบราณเมืองอุทอง จัดแสดงวัตถุแสดงการติดต่อกับชุมชนในอินเดีย อาทิ ลูกปัดชนิดต่างๆ เหรียญตราจากโรมัน (ภาพที่ 16) รูปปั้นชาวต่างชาติ (เปอร์เซีย) เครื่องประดับทำด้วยทองคำ และหลักฐานเกี่ยวกับพุทธศาสนาในยุคเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย

ส่วนที่สาม (ห้องจัดแสดงหมายเลขสอง) เป็นเรื่องอุทองศรีทวารวดี เสนอเรื่องราวพัฒนาการของชุมชนโบราณเมืองอุทองเมื่อเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์มีการสร้างคูน้ำคันดินล้อมรอบ กลายเป็นหนึ่งในเมืองศูนย์กลางของวัฒนธรรมทวารวดีที่เป็นทั้งศูนย์กลางทางการค้าและพระพุทธศาสนา จัดแสดงวัตถุทางด้านพุทธศาสนา อาทิ ธรรมจักรศิลา พระพุทธรูปดินเผา-สำริด และลวดลายปูนปั้นประดับสถาปัตยกรรม (พนม

- ภาพที่ 15 นิทรรศการชั่วคราวเกี่ยวกับสุวรรณภูมิ
ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุทONG
- ภาพที่ 16 ตู้จัดแสดงเหรียญที่แสดงการแลกเปลี่ยนกับ
พ่อค้าชาวต่างชาติ ของชุมชนในเมืองอุทONG
- ภาพที่ 17 รูปจำลองพ่อค้าชาวต่างชาติ
และเรือที่มาติดต่อกับชุมชนสุวรรณภูมิ
- ภาพที่ 18 รูปจำลองชุมชนในเมืองอุทONG
ที่นับถือพุทธศาสนาเป็นแห่งแรกๆ
- ภาพที่ 19 ห้องจัดแสดงโมเดลจำลองของเมืองอุทONG
และหลักฐานจากการขุดค้นทางโบราณคดีที่ผ่านมา

15

17

16

18

19

บุตร จันทรโชติ, 2550) ส่วนถัดจากนี้มีรูปจำลองของการติดต่อค้าขายกับพ่อค้าชาวอินเดีย รวมไปถึงรูปจำลองบุคคลและชุมชนยุคแรกเริ่มที่สร้างวัดพุทธศาสนาขึ้น (ภาพที่ 17 และ 18) ส่วนที่สี่ ส่วนจัดแสดงเกี่ยวกับเมืองอุทอง โมเดลจำลองเมืองอุทองและโบราณวัตถุที่พบในการขุดค้นที่ผ่านมา (ภาพที่ 19) นอกจากอาคารจัดแสดงหลักแล้วยังมีการจัดแสดงเรือนลาวโซ่ง อันเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกกวาดต้อนจากกองทัพไทยในสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์มาจากเวียงจันทร์ และเมืองโดยรอบ ไว้บริเวณสนามหญ้าใกล้กับอาคารพิพิธภัณฑ์ อีกด้วย

บริบทของการจัดการอดีตและสร้างประวัติศาสตร์ชาติของไทยนั้นแตกต่างไปจากเพื่อนบ้านตรงที่ไม่ได้ถูกริเริ่มมาจากประเทศเจ้าอาณานิคมตะวันตก แต่ก็ได้รับผลกระทบจากแนวคิดเกี่ยวกับการเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ (modernization) มาไม่ใช่น้อย โดยกระบวนการดังกล่าวเริ่มต้นมาตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) มีการค้นคว้า ค้นหาหลักฐานที่ยืนยันถึงควมมีอารยะของชนชาติไทย มีการจัดเก็บและรวบรวมโบราณวัตถุ การสำรวจเมืองโบราณและโบราณสถานหลายๆ แห่ง

แนวทางดังกล่าวยังคงสืบเนื่องมากระทั่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่เริ่มมีการนำเข้าวิธีการศึกษาตามอย่างตะวันตกเข้ามามากขึ้น แนวคิดเกี่ยวกับการค้นหาดินแดนสุวรรณภูมิก็เริ่มเติบโตมาตั้งแต่ครั้งรัชกาลสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ขณะยังดำรงพระยศเป็นเจ้าฟ้ามงกุฎ) เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปสักการะองค์พระปฐมเจดีย์ที่จังหวัดนครปฐม ในปี ค.ศ.1831 (พ.ศ.1831) กระทั่งมีพระบรมราชโองการให้มีการบูรณปฏิสังขรณ์องค์เจดีย์นับตั้งแต่ปี ค.ศ.1852 (พ.ศ.2395) อีกทั้งยังทรงมีข้อสันนิษฐานอยู่ว่าเจดีย์ดัง

กล่าวน่าจะมีความสำคัญในฐานะที่อาจเป็นเจดีย์แห่งแรกของอาณาจักรสยาม จึงทรงพระราชทานชื่อใหม่จาก “พระประทุม” มาเป็น “พระปฐม” จากข้อวินิจฉัยดังกล่าวเอง ศาสตราจารย์กริสวอลด์ (A.B. Griswold) ได้ให้ความเห็นว่าอาจมีความเชื่อมโยงกับคัมภีร์มหาวงศ์ของลังกาที่กล่าวถึงเหตุการณ์ครั้งพระเจ้าเทวานัมปิยติศของลังกาได้โปรดให้สร้างเจดีย์ขึ้นตรงบริเวณที่สมณทูตของพระเจ้าอโศกมหาราชก้าวเข้าสู่ลังกาเป็นแห่งแรก กับนัยของการให้ชื่อพระปฐมเจดีย์ในครั้งนั้นว่าแสดงถึงนัยเช่นเดียวกัน และก็กลายเป็นข้อสันนิษฐานสำคัญของนักประวัติศาสตร์ไทยในยุคดังกล่าวที่เชื่อว่าดินแดนภาคกลางตอนล่างบริเวณลุ่มแม่น้ำแม่กลอง-ท่าจีน และนครไชยศรี (เขต จ.นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี และราชบุรี) นี้เองก็คือดินแดนสุวรรณภูมิที่พระเจ้าอโศกมหาราชส่งสมณทูตมาเผยแผ่พุทธศาสนา นั่นเอง (กรรณิการ์ จรรย์แสง และ Laurent Hennequin, 2552: 171-180) และถ้าหากมองบริบทอื่นในช่วงเวลาเดียวกันที่รัชกาลที่ 4 เองที่มีแนวคิดในการสถาปนาธรรมยุติกนิกายที่ถือเป็นการปฏิรูปวัดปฏิบัติเสียใหม่ตามแบบลังกา ก็ให้บังเอิญมีการค้นพบเมืองสุวรรณภูมิซึ่งปรากฏในคัมภีร์ทางพุทธศาสนา (คัมภีร์มหาวงศ์) ของลังกาว่าเป็นที่สถิตของพุทธศาสนาแห่งแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็สอดคล้องเป็นอันดีกับการเอื้อความชอบธรรมให้กับการก่อตั้งนิกายทางพุทธศาสนานิกายใหม่ที่ให้ความสำคัญกับวัตรปฏิบัติตามอย่างพระวินัยเดิมอย่างเคร่งครัด

ยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองวิธีการเขียนประวัติศาสตร์ชาติปรากฏแนวคิดเรื่องชาตินิยม และการค้นหาที่มาของคนไทย ซึ่งเคลื่อนจากการค้นหาต้นกำเนิดอารยธรรมภายในเขตดินแดนประเทศไทย ที่สร้างความชอบธรรมให้กับสถาบันกษัตริย์ ในฐานะที่สืบทอดผ่านการมีชัยเหนืออาณาจักรก่อนหน้า ภาพของประวัติศาสตร์

ยุคต้นของชนชาติไทยเป็นการกระตุ้นความอึกเหิมให้กับคนในชาติถึงประวัติของการถูกรุกรานจนต้องถอยร่นลงมาในดินแดน “แหลมทองหรือชวาหนทอง” ของประเทศไทยในปัจจุบัน ด้วยประวัติการต่อสู้ของชนชาติ (ที่ดูเหมือนเป็นเรื่องของคนธรรมดาสามัญ) กระทั่งสามารถสถาปนารัฐชาติของคนไทยได้เป็นรัฐแรกคือสุโขทัย โดยผู้นำที่มีสถานะประหนึ่ง “พ่อ” (พ่อขุน) ของทุกคนในชุมชน (ไม่ใช่กษัตริย์ซึ่งเป็นองค์สมมติเทพ) ยุคสมัยนี้เองเรื่องราวของสุวรรณภูมิก็ดูเหมือนจะแผ่วเบาลงไปเล็กน้อย เหลือเพียงการศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีของอาณาจักรทวารวดีในพื้นที่ภาคกลางตอนล่าง

กระทั่งช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1970¹¹ (ช่วงปลายของพุทธทศวรรษที่ 2510) เริ่มมีงานศึกษาเกี่ยวกับ “คนไท” ที่ปฏิเสธประวัติศาสตร์กระแสหลักว่าคนไทยไม่ได้ถูกรุกรานจนถอยร่นลงมาระลอกใหญ่ดังที่เคยเชื่อกัน หากแต่เป็นการผสมผสานระหว่างกลุ่มคนที่เข้ามาใหม่ (ที่ทยอยเดินทางเข้ามา) กับกลุ่มคนพื้นเมืองเดิม แล้วจึงเริ่มมีพัฒนาการเกิดเป็นบ้านเมืองจากการติดต่อค้าขาย-แลกเปลี่ยน กับพ่อค้าหรือนักเดินทางจากดินแดนอื่นๆ มีการรับวัฒนธรรมจากอินเดียและพุทธศาสนาและในท้ายที่สุดจึงปรากฏเป็นอาณาจักร แนวทางดังกล่าวจึงเป็นการส่งเสริมให้กับความคิดเกี่ยวกับดินแดนสุวรรณภูมิ กลับมาสู่พื้นที่ความสนใจของทั้งแวดวงนักวิชาการและสาธารณชนอีกครั้ง ด้วยเหตุที่มีความลงตัวอย่างพอเหมาะพอเจาะระหว่างดินแดนของชุมชนดั้งเดิมในอุษาคเนย์ที่มีการติดต่อการค้ากับดินแดนไกลโพ้น กับการผสมผสานของกลุ่มคนดั้งเดิมและคนจากทางเหนือไทย (กลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไท) จนเกิดเป็นทฤษฎีเกี่ยวกับคนไทยที่สามารถพัฒนาบ้านเมืองขึ้นเป็นแว่นแคว้นได้เองจากภายในและพื้นฐานชุมชนเดิมที่ดำรงอยู่มาตั้งแต่ยุคต้นพุทธกาล

ความสำคัญของสุวรรณภูมิ และบ้านเมืองที่พัฒนาต่อเนื่องมาคือทวารวดีนั้นถูกเน้นย้ำความสำคัญอยู่อย่างชัดเจนในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุททอง ดังที่เกริ่นมาข้างต้นถึงจุดประสงค์ในการเปิดพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ ก็เนื่องมาจากต้องการจัดแสดงโบราณวัตถุที่สำรวจและขุดค้นได้จากเมืองโบราณอุททอง เรื่องราวในห้องจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์แห่งนี้มีความแตกต่างจากธรรมเนียมปฏิบัติของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอื่นๆ อยู่มาก โดยเฉพาะการไม่มีเส้นเวลา (Timeline) ของประวัติศาสตร์ชาติที่มักจะเริ่มเล่าด้วยสมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยอาณาจักรทวารวดี หรือศรีวิชัย สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ แต่เวลาที่ปรากฏนั้นมีเพียงสมัยชุมชนแรกเริ่มที่มีการติดต่อค้าขายกับพ่อค้าต่างชาติ อันเชื่อว่าเป็นจุดเริ่มต้นของชุมชนสุวรรณภูมิ วัตถุจัดแสดงที่นำมาใช้นี้คือโบราณวัตถุจากต่างแดนที่แสดงถึงการค้าและการแลกเปลี่ยน และหุ่นจำลองเกี่ยวกับพ่อค้าที่เดินทางเข้ามาในอุททอง และชุมชนที่เริ่มมีการผลิตศาสนวัตถุ โดยเฉพาะหินสลักรูปธรรมจักรและกวางหมอบ ที่จัดว่าเป็นโบราณวัตถุเด่นที่พบในเมืองอุททอง และเป็นหลักฐานยืนยันถึงการรับพุทธศาสนาเข้ามาในสมัยแรก

ต่อจากชุมชนแรกเริ่มนั้นห้องจัดแสดงจึงนำเข้าสู่ช่วงเวลาของอาณาจักรทวารวดีที่มีการเชื่อมโยงให้เห็นว่าเป็นบ้านเมืองที่พัฒนาขึ้นจากชุมชนดั้งเดิม และมีความรุ่งเรืองอย่างมากทั้งทางด้านการค้า และพุทธศาสนา อีกทั้งยังขยายตัวออกไปสู่พื้นที่อื่นๆ ทั่วขอบเขตของประเทศไทยในปัจจุบัน และในประวัติศาสตร์ชาติอาณาจักรทวารวดีถูกจัดว่าเป็นอาณาจักรแรกเริ่มในดินแดนไทย (แต่ไม่ใช่อาณาจักรแรกเริ่มของกลุ่มคนไทย ที่ก่อตั้งในยุคต่อมาคือสมัยสุโขทัย) ความสัมพันธ์ของทวารวดีในมุมมองของผู้เขียนคือเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างชุมชนแรกเริ่มที่รุ่งเรือง และร่ำรวย (สุวรรณภูมิ) กับอาณาจักร

ของกลุ่มคนไทยที่สืบเนื่องต่อมาในยุคหลัง ซึ่งจุดเชื่อมโยงดังกล่าวทำให้เส้นเวลาทางประวัติศาสตร์ของประเทศไทยนั้นดูสมบูรณ์ขึ้น ผ่านการอธิบายการรวมอาณาจักรและชุมชนดั้งเดิมในแหลมทองด้วยการแต่งงาน และการผสมผสานกลมกลืนทางเชื้อชาติ และวัฒนธรรม และในแง่ทางภูมิศาสตร์ศูนย์กลางของชุมชนเก่าแก่และอาณาจักรโบราณในบริเวณพื้นที่ภาคกลางตอนล่างนั้นก็จะสามารถเชื่อมโยงกับศูนย์กลางของประเทศในยุคปัจจุบันคือกรุงเทพฯ นั้นได้เช่นกัน

ปัจจุบันความคิดเรื่องดินแดนสุวรรณภูมิในประเทศไทยไม่ได้พยายามค้นหาว่าพื้นที่ใดคือศูนย์กลางของสุวรรณภูมิตามตำนานและบันทึกเดินทางอีกต่อไป หากแต่มีการยอมรับอย่างแพร่หลายว่าสุวรรณภูมิหมายถึงดินแดนที่เป็นผืนแผ่นดินทวีปครอบคลุมพื้นที่ของประเทศไทย พม่า กัมพูชา ลาว และเวียดนาม ส่วนสุวรรณภูมิในเขตหมู่เกาะก็หมายถึงเขตประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์และบรูไน และเมื่อสุวรรณภูมิไม่ได้รับใช้ความคิดเรื่องชาตินิยมหรือเรื่องเล่าอันไพศาลของชาติ ประกอบกับนัยของดินแดนโบราณที่รับเอาพุทธศาสนามาสืบเป็นแห่งแรกๆ ก็ไม่ได้ขัดกับการนับถือศาสนาของผู้คนในสังคมไทย ทำให้ประเด็นของสุวรรณภูมิในประเทศไทยสามารถปรากฏตัวอยู่ได้ในทุกพื้นที่ภายใต้ความหมายกว้างๆ ถึงดินแดนส่วนที่เป็นประเทศไทย รวมไปถึงผู้คนที่มีความแตกต่างหลากหลายทางเชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรม

ส่งท้าย

การสำรวจแนวทางการประกอบสร้างประวัติศาสตร์ชาติของหลายๆ ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของบทความชิ้นนี้เป็นเพียงมุมมองของผู้เขียนที่ตั้งคำถามเรื่องการจัดการอดีตของแต่ละชาติผ่านบริบท

ทางประวัติศาสตร์นับตั้งแต่ยุคสมัยอาณานิคมกระทั่งการเปลี่ยนเข้าสู่รัฐชาติสมัยใหม่ที่เป็นอิสระจากอาณานิคม ซึ่งก็อาจจะมีมุมมองด้านอื่นๆ อาทิ สังคม เศรษฐกิจ และศาสนาที่สะท้อนอยู่ภายนอกพื้นที่จัดแสดงของพิพิธภัณฑ์ ผู้เขียนเองไม่ได้ปฏิเสธว่าความคิดเรื่องสุวรรณภูมิไม่ถูกพูดถึงในประเทศอื่นนอกเหนือจากประเทศไทย เพียงแต่เราอาจต้องขยายพื้นที่ในการศึกษาออกไปในแวดวงอื่น อาทิ วงการโบราณคดี หรือมรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่เชื่อว่าจะอาจจะเป็นแหล่งโบราณคดีร่วมสมัยเดียวกับชุมชนสุวรรณภูมิในช่วงต้นพุทธกาล ที่อาจจะช่วยให้เห็นความสนใจต่อสุวรรณภูมิมากกว่าในพื้นที่พิพิธภัณฑ์แห่งชาติตามที่กล่าวมา

เชิงอรรถ

¹ รายละเอียดของข้อถกเถียงทั้งเอกสารและหลักฐานทางโบราณคดีสามารถอ่านเพิ่มเติมได้ในบทความของ ดร. พจนก กาญจนจันทร์ ในบทความเรื่อง จินตนาการ 'สุวรรณภูมิ' ในหนังสือเล่มนี้

² เหตุผลที่เลือกพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุททอง ในงานศึกษาชิ้นนี้เป็นเพราะมีส่วนจัดแสดงเรื่องราวของสุวรรณภูมิที่ชัดเจน ด้วยเหตุที่ว่าตั้งอยู่ในดินแดนที่เชื่อว่าเป็นศูนย์กลางของสุวรรณภูมิ

³ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะมีพิพิธภัณฑ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมจามแยกออกไปต่างหากคือ พิพิธภัณฑ์ประติมากรรมของจาม (Museum of Cham Culture) ที่เมืองดานัง

⁴ สถาปัตยกรรมดังกล่าวเป็นรูปแบบเดียวกับ "Istana" (Sultanate Palace) วังสุลต่านจำลองที่จัดแสดงอยู่ในเมืองมะละกา มาเลเซีย เพื่อแสดงความเชื่อมโยงถึงยุครุ่งเรืองของสายเลือดบริสุทธิที่สืบทอดมาจากศูนย์กลางเดิมในเกาะสุมาตรา และส่งต่อความชอบธรรมของอำนาจดังกล่าวสู่สุลต่านผู้ปกครองรัฐในมาเลเซีย และสืบสายเลือดมากระทั่งถึงปัจจุบัน

⁵ การนิยามความเป็นมาเลย์ หรือโลกมาเลย์ (Malay world) ในมิติทางวัฒนธรรมนั้นกินความหมายถึงผู้คนที่ย้ายถิ่นอยู่ในขอบเขตประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และบรูไน ในปัจจุบัน ดังนั้น การประกอบสร้างความเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ของมาเลเซีย จึงจำเป็นต้องแสดงความแตกต่างระหว่างโลกมาเลย์ของมาเลเซีย กับโลกมาเลย์ในพื้นที่อื่นในอีก 2 ประเทศ

⁶ อย่างไรก็ตามในแต่ละท้องถิ่นก็จะนิยามคนท้องถิ่นที่แตกต่างกันไปตามบรรพบุรุษ อาทิ ชาวโอรังอัสลี (Orang Asli) ที่อาศัยอยู่ในแถบคาบสมุทรมลายู และชาวพื้นเมืองกลุ่มอื่นในรัฐซาบะห์ และรัฐซาราวัก หรือเป็นกลุ่มคนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในมาเลเซียก่อนการเข้ามาของอังกฤษ แนวคิด

ดังกล่าวจึงเป็นการกีดกันกลุ่มชาติพันธุ์อื่นจากการเข้าถึงทรัพยากรหลายๆ อย่าง รวมไปถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ส่งวนไว้เพื่อชาวมาเลย์พื้นเมืองเท่านั้น

⁷ ระบอบการปกครองของรัฐสุลต่านแต่เดิมนั้นมีพื้นฐานการปกครองอยู่ที่ความจงรักภักดีต่อสุลต่านหรือพระราชหรือผู้ปกครองของรัฐ ด้วยพันธะสัญญาระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองภายใต้การชี้นำของคำสอนในศาสนาอิสลาม ซึ่งแนวคิดเรื่องความภักดีดังกล่าวก็ได้ส่งต่อมาสู่ชนชาตินิยมที่นำความจงรักภักดีต่อพระราชานั้นมาสู่ความภักดีต่อชาติ

⁸ แน่นอนว่าในห้องจัดแสดงมีการแสดงวัตถุเกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธที่เก่าแก่ในรัฐเกดาห์ ด้วยเช่นกันแต่ก็เป็นเพียงส่วนน้อยที่ต้องการสื่อถึงการยอมรับความหลากหลายของมรดกทางวัฒนธรรมภายในประเทศ

⁹ บทความชิ้นนี้อ้างอิงปี ตามคริสตศักราชเป็นหลักเพื่อให้มีความเอกภาพรวมกันกับพิพิธภัณฑ์แห่งอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

¹⁰ รายละเอียดของการจัดแสดงเป็นข้อมูลจากการสำรวจเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ.2555 ที่ผ่านมาโดยผู้เขียนเอง และหนังสือนำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุททอง

¹¹ ผู้นำของงานในกลุ่มนี้คือ ศรีศักร วัลลิโภดม และ สุจิตต์ วงษ์เทศ

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. 2548. พระราชพงศาวดารฉบับราชหัตถเลขา เล่ม 1. กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, กรมศิลปากร.

กรรณิการ์ จรรย์แสง และ Laurent Hennequin (บรรณาธิการ). 2552. นครปฐมศึกษาในเอกสาร ฝรั่งเศส: รวบรวมบทความแปล. นครปฐม: ศูนย์ข้อมูลเพื่อการค้นคว้าวิจัยฝรั่งเศส-ไทยศึกษา (CEDREFT).

ผาสุข อินทรารุช. 2542. ทวารวดี: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ จากหลักฐานทางโบราณคดี. (พิมพ์ครั้งแรก) กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสมัย.

พนมบุตร จันทรโชติ และคณะ (เขียนและเรียบเรียง). 2550. หนังสือนำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุททอง และเรื่องราวสุวรรณภูมิ. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), จัดพิมพ์โดย กรมศิลปากร.

รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, พัสวีสิริ เปรมกุลนันท์ และภาวิดา จินประพัฒน์. 2554. เอกสารและข้อมูลองค์ความรู้ เกี่ยวกับสุวรรณภูมิศึกษา. เสนอ สำนักศิลปากรที่ 2, สุพรรณบุรี.

Glover, Ian C. 2003. *National and Political Uses of Archaeology in South-East Asia*, in Indonesia and the Malay World. Vol.31, No.89, March.

Gouda, Frances. 1995. "Indies Pavilion in Flames: the Representation of Dutch Colonialism at the International Colonial Exposition in Paris, 1931, in Dutch Culture Overseas: Colonial Practice in the Netherlands Indies, 1900-1942. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Han, Xiaorong. 2004. *Who Invented the Bronze Drum? Nationalism, Politics, and a Sino-Vietnamese Archaeological Debate of the 1970s and 1980s*. in Asian Perspective. Vol.43, No.1, Spring.

Hooker, Virginia M. 2003. *A Short History of Malaysia: Linking East and West*. Chiangmai: Silkworm Books.

Lenzi, Iola. 2004. *Museum of Southeast Asia*. Singapore: Archipelago Press.

McGregor, Katharine E. 2004. *Museums and the Transformation from Colonial to Post-colonial Institutions in Indonesia*, in Kerlogue, Fiona (ed.) *Performing Objects: Museum Material Culture and Performance in Southeast Asia: Contributions on Critical Museology and Material Culture Series*. London: Horniman Museum.

Worden, Nigel. 2003. *National Identity and Heritage Tourism in Malaka*. In Indonesia and the Malay World. Vol.31, No.89 (March).

Wright, Gwendolyn. 1996. "National Culture under Colonial Auspices: The Ecole Francaise d'Extreme-Orient" in The Formation of National Collections of Art and Archaeology (Studies in the History of Art). Washington: National Gallery of Art.

เอกสารออนไลน์

เว็บไซต์ http://en.wikipedia.org/wiki/National_Museum_of_Indonesia (วันที่ 4 สิงหาคม 2555)

เว็บไซต์ http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Malaysia (วันที่ 4 สิงหาคม 2555)